

Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru. Od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara, urednici: Lovorka Čoralić, Ivana Horbec, Maja Katušić, Vedran Klaužer, Filip Novosel i Ruža Radoš, Hrvatski institut za povijest (Biblioteka Hrvatska povjesnica. Monografije i studije; III/70), Zagreb, 2016., 772 str.

Knjiga *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru* objavljena minule godine u izdanju Hrvatskog instituta za povijest vrlo je zanimljiv rezultat suradnje (za prilike domaće historiografije) prilično velikog broja znanstvenika različitih humanističkih disciplina (među kojima, dakako, prednjače povjesničari). Naime, uredništvo knjige potpisuje čak šestoro povjesničara, a u njoj se nalaze tekstovi više od 40 autora (pri čemu je veći dio autora napisao po nekoliko tekstova). Budući da bi nabrojanjem svih radova i njihovih autora ovaj tekst dobro prekorao prostor predviđen za prikaz jedne knjige, donosimo samo abecedni popis autora s oznakom (u zagradi) broja radova kojima su neki od njih zastupljeni u knjizi: Juraj Balić (2), Štefka Batinić, Miroslav Bertoša (6), Slaven Bertoša (6), Darka Bilić, Ana Biočić (5), Dubravka Božić Bogović, Fani Celio Cega, Sanja Cvetnić, Lovorka Čoralić (5), Danijela Dobljanović, Stella Fatović-Ferenčić, Minela Fulurija Vučić, Monika Grdiša Asić, Ivana Horbec (5), Irena Ipšić, Ivana Jukić, Kristijan Juran, Vjera Katalinić (2), Maja Katušić (4), Vedran Klaužer, Ivka Kljajić, Neven Kovačev, Neda Kovačić, Rina Kralj-Brassard (2), Stipe Kutleša, Sanja Lazanin (2), Nella Lonza, Jasenka Maslek, Maja Matasović (2), Vesna Miović (2), Dubravka Mlinarić, Filip Novosel (3), Tado Oršolić, Daniel Patafta (4), Mirjana Polić Bobić, Ivana Prijatelj-Pavičić, Ruža Radoš (3), Irena Smiljanić, Ennio Stipčević, Slavica Stojan (2), Nataša Štefanec (2), Darko Vitek, Danijel Vojak, Frana Marija Vranković i Milan Vrbanus (3).

Govoreći o povijesnom razdoblju kojim se bave tekstovi u ovoj knjizi, sami urednici u Predgovoru (11 – 12) nedvosmisleno upućuju na razloge svog postupka naglašavajući kako je 18. stoljeće „za analizu odabrano kao prijelomno u razvoju društva, u kojem se dobro odražava spoj „novoga“ i „staroga“, odnosno „tradicionalnoga“ i „modernoga“, te koje je znatno utjecalo na daljnji razvoj ili formiranje pojedinih društvenih ili profesionalnih skupina, utirući društvene, političke ili kulturne karakteristike tih skupina u idućem razdoblju razvoja modernoga društva“. Nadalje, u uvodnoj raspravi naslovljenoj „Hrvatske zemlje u 18. stoljeću: opći pregled državno-političkih, gospodarskih, društvenih i kulturnih prilika“ (13 – 30) Maja Katušić naglašava kako je odabrano vremensko razdoblje „doba koje je istodobno vodilo napuštanju postojećih političkih i društvenih vrijednosti (*ancien regime*) i naznačilo kretanje k modernom društvu“, kako se „u tom kontekstu može pratiti... proces formiranja protomoderne

države“, zbog čega se „pri opisu svekolikih odrednica razvoja, uz 18. stoljeće... ponajprije vežu dvije riječi: reforme i promjene“.

U prostornom smislu tekstovi u knjizi svojim su povijesnim raščlambama obuhvatili hrvatske zemlje koje su se u 18. stoljeću nalazile u sastavu stranih sila Habsburške Monarhije, Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, kao i teritorij Dubrovačke Republike. Pritom je zastupljenost pojedinih krajeva u knjizi vrlo dobro izbalansirana, tako da sadržaj radova „pokriva“ civilnu Hrvatsku, Vojnu krajinu, Slavoniju, Međimurje, Pazinsku knežiju, Mletačku Istru, Mletačku Dalmaciju, Mletačku Albaniju, Dubrovačku Republiku te područja u sastavu Osmanskog Carstva (koja su se u 18. stoljeću smanjivala).

Najzad, ono što ovu knjigu čini vrlo posebnom jest način na koji su dva temeljna parametra svakog historiografskog djela – vrijeme i prostor – u njoj međusobno povezani. To je učinjeno pomoću niza biografija osamdesetak povijesnih ličnosti koje su živjele i djelovale na području hrvatskih zemalja u 18. stoljeću. Riječ je o vrlo zanimljivom uredničkom konceptu za kojeg sami urednici navode kako njime „biografski podaci izabranog pojedinca... padaju u drugi plan“ te kako je cilj bio „kontekstualiziranjem djelovanja pojedinaca pružiti informacije o karakteristikama, ali i heterogenosti jedne društvene ili profesionalne skupine“ i njime „ocrtati glavne smjernice političkoga, gospodarskoga, društvenoga i kulturnog razvoja hrvatskih zemalja u osvit modernog doba“. Naime, valja primijetiti kako su povijesne biografije široj publici oduvijek bile jedan od najzanimljivijih, izgledno i najzanimljiviji „žanr“ povijesne znanosti. Zajedno s narativnom historiografijom koja je njihovo ishodište, povijesne biografije su jedan poduži period bile gurnute u drugi plan zanimanja profesionalnih povjesničara, ali svoj preporod zajedno s tradicionalnim historiografskim temama, na radost nakladnika i šire publike, doživljavaju, kako je to svojedobno primijetio veliki Jacques Le Goff, od sredine devedesetih godina (J. Le Goff, „Writing Historical Biography Today“, *Current Sociology*, vol. 43, 1995.).

No, osim što su odabirom povijesnih biografija kao „medija“ kojima će autori čitateljima pokušati ocrtati kompleksnost društvene zbilje hrvatskih zemalja u osvit modernog doba široj publici ponudili zanimljiv koncept, urednici i autori pritom su morali svladati nekoliko poteškoća. Prva, posve očita, proizlazi iz činjenice da o različitim društvenim grupama postoji golemi nesrazmjer povijesnih vrela (primjerice, o plemićima ili seljacima) koji se još više povećava uzme li se u obzir činjenica kako su za ovdje odabranu vrstu tekstova bili potrebni specifični, biografski podatci. Tom su problemu autori pristupili na takav način što su pojedine društvene ili profesionalne grupe zastupljene ne pojedinačnim, već kolektivnim biografijama (primjerice, hrvatsko niže plemstvo, njemački

kolonisti u Slavoniji, istarski seljaci ili zagrebački *caffearii*). Na taj način urednici su, uz već spomenuti prostor, dobro izbalansirali i „vertikalnu“ društvenu zastupljenost.

Knjiga je, vodeći se baš tim principom, podijeljena na osamnaest većih cjelina po društvenim slojevima i profesionalnim društvenim grupama: „Plemići“ (35 – 86), „Građani“ (87 – 126), „Seljaci“ (127 – 154), „Vojnici“ (155 – 196), „Duhovnici“ (197 – 258), „Redovnici“ (259 – 288), „Javni službenici“ (289 – 336), „Poduzetnici“ (337 – 380), „Pomorci“ (381 – 408), „Učitelji-profesori“ (409 – 436), „Liječnici i medicinsko osoblje“ (437 – 474), „Inženjeri i kartografi“ (475 – 510), „Intelektualci“ (511 – 564), „Umjetnici“ (565 – 628), „Misionari, putopisci, pustolovi“ (629 – 650) i „Marginalci“ (651 – 682). Čitatelj prateći ovako raspoređene biografske tekstove vrlo jasno može uočiti na koji su se način promjene u konfiguraciji društvene moći karakteristične za europsko 18. stoljeće prisposobile lokalnim prilikama u hrvatskim zemljama, počevši od općenito dominantnih novih ideologijskih obrazaca koje je Europljanima nudilo prosvjetiteljstvo (društveni ugovor, trodioba vlasti), preko novih načina strukturiranja političke moći (vladarski apsolutizam, profesionalizacija administracije, princip suvereniteta država), izmijenjenih ekonomskih odnosa (dominacija Atlantika i nazadovanje Sredozemlja, nove fiskalne institucije središnjih vlasti), do promjena u europskim vojnim organizacijama (profesionalizacija i jačanje državne kontrole nad vojskom). Prilog knjizi čini tekst „Godine vladanja habsburških vladara, mletačkih duždeva, osmanskih sultana i papa te banovanja hrvatsko-slavonskih banova u 18. stoljeću“ (682 – 684), a još je upotpunjava „Kazalo osoba, kazalo toponima i etnonima“ (685 – 770).

Na koncu valja zaključiti kako su urednici i autori knjige *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru* u cijelosti uspjeli u svojoj nakani te čitateljima – profesionalnim povjesničarima i, što je vrlo značajno naglasiti, široj publici – zanimljivim konceptom povijesnih biografija uspjeli predočiti raznolik splet društvenih struktura čije se postojanje i djelovanje kroz biografske podatke jasno ocrta, a koje su presudno utjecale na oblikovanje društvene zbilje hrvatskih prostora u 18. stoljeću.

Nikola Markulin